

Compass 2020

**Україна у міжнародних відносинах
Цілі, інструменти, перспективи**

**Побудова спільної інноваційної стратегії:
Україна – ЄС**

ЗМІСТ

Вступ.....	2
1.1. Глобалізаційні зміни та виклики XXI ст.....	3
1.2. Стан розвитку інновацій в Україні.....	4
2.1. Зовнішня політика та стратегія України у напрямі реалізації інноваційного розвитку.....	4
2.2. Громадський сектор як важливий учасник процесу реалізації інноваційної політики.....	5
2.3. Помилки уряду.....	6
3.1. Проектування показників інноваційного розвитку та ІКТ.....	6
3.2. Сценарії розвитку у 2020 році.....	8
4.1. Висновки та рекомендації щодо довго- та короткострокових перспектив на шляху до побудови спільної інноваційної стратегії.....	9
4.2. Транскордонна кластеризація як механізм досягнення цілей.....	10
Список використаних джерел	12

ВСТУП

Із початком здобуття статусу незалежної, суверенної держави Україна відіграє важливу роль у розвитку політичної та економічної взаємодії на європейському континенті та в прилеглих зонах, забезпечуючи регіональну стабільність та безпеку. Межуючи безпосередньо з країнами-членами ЄС та Росією, маючи вихід до Чорного та Азовського морів, Україна стає активним гравцем у міжнародних економічних відносинах: зазнають змін відкритість ринків товарів та послуг, лібералізується рух капіталу та підприємницька діяльність, підвищується мобільність робочої сили.

Проголосивши шлях до євроінтеграції у 1994 р., Україна активно розвиває західний вектор. Нові перспективи відкрились за останні роки завдяки впровадженню Європейської Політики Сусідства (2004 р.) та Східного Партнерства (2009 р.)¹. Станом на 2009 р. ЄС-27 як єдина митна територія становить 29,1% загального товарообігу України, випереджаючи Російську Федерацію (23,6%) та є найбільшим торговельним партнером України. У загальному обсязі експорту частка країн ЄС (станом на 2009 р.) склала 23,9%, а у імпорті – 33,9%. Головними партнерами, як в експорті, так і в імпорті товарів, є Німеччина, Італія та Польща. Важливі партнери України – Сполучене Королівство Великої Британії, Кіпр, Німеччина, Австрія та Франція. ЄС також залишається ключовим іноземним інвестором: рух капіталу (зокрема, прямі іноземні інвестиції) з ЄС становить 75,2%² загального обсягу інвестицій.

У сфері торгівлі послугами з ЄС виділяється ІТ-сектор та outsourcing (закупівля із зовнішніх джерел; позаштатні працівники; доручення певних функцій підряднику; виконання завдання або частини діяльності підрядником), обсяги яких, незважаючи на світову фінансову кризу, зросли на 2,9% у порівнянні з 2008 р.

Однак, попри тенденції на сучасному етапі розвитку світової економіки, що визначають інновації фундаментальним чинником у комплексному процесі трансформації економічних систем, основними галузями торгівлі України залишається експортно-орієнтована сировинна продукція: чорні і кольорові метали, машини та устаткування, продовольчі товари, мінеральні продукти, продукція хімічної промисловості, деревина та вироби з неї, промислові вироби³.

1 Східне партнерство. Комунікація Європейської Комісії до Європейського парламенту і Ради, COM (2008) 823 остат. - Брюссель, 3 грудня 2008. - Ч. 1.

2 <http://www.ukrstat.gov.ua> - Державний комітет статистики України: «Стан зовнішньоекономічних відносин з країнами Європейського Союзу у 2009 році».

3 Шевчук В.О., Черкас Н.І. Євроінтеграція і якість економічного зростання // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Вип. 66 (1). - К.: КНУ імені Тараса Шевченка; Інститут міжнародних відносин, 2007. - С. 15-23.

Актуальність дослідження інноваційної діяльності та стратегічних напрямів зовнішньої політики України у побудові спільної стратегії з ЄС обумовлено унікальністю якісних змін, що супроводжують інноваційний розвиток, а саме: забезпечення сталого розвитку, підвищення ефективності виробництва, зростання рівня якості життя, зміни у торговельній структурі, насамперед відмова від сировинно-орієнтованого вектора. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) дозволяють активізувати залучення інвестицій із-за кордону, а спільні дослідницькі проекти у рамкових програмах ЄС підвищують рівень науково-дослідницької діяльності та конструкторських розробок (НДДКР).

Обраний напрям є досить новим та мало дослідженим, однак надзвичайно важливим для України, враховуючи тенденції розвитку сучасної економічної системи. Інформаційне суспільство суттєво змінює традиційні уявлення про працю, освіту, культуру, соціально-політичне життя. Створення ефективної економіки, розвиток громадянського суспільства і демократизація, а також європейська інтеграція України можливі за рахунок інноваційних перспектив.

Успіх України у майбутньому багато в чому визначатиметься темпами здійснення політичної та економічної модернізації суспільства. На сьогодні ж позиція з цього питання є досить неоднозначною: незважаючи на наявність документів вищого державного рівня, що носять переважно декларативний характер, стан розбудови інформаційного суспільства не відповідає потенціалу та можливостям України. На жаль, дотепер немає структурного поєднання між владою, наукою, громадським сектором та бізнесом, а питанню використання міжнародного чинника в інтересах інноваційного розвитку економіки України приділяється надзвичайно мало уваги. Не визначеними залишаються шляхи та методи досягнення поставлених завдань, зокрема, фінансування.

Економічна конкурентоспроможність України, особливо ефективність функціонування національної інноваційної системи, недостатня для забезпечення сталого розвитку вітчизняної економіки та виходу в найближчій перспективі за рахунок економічного зростання на європейські стандарти життя. Саме тому можливий розвиток сценарію у 2020 р. залежатиме від дій уряду найближчим часом.

Проблематику розкривають такі аспекти:

- слабка інтегрованість інноваційного розвитку України,
- відсутність економічної конкурентоспроможності України,
- відсталість практичного застосування здобутків науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР),
- недостатня інвестиційна привабливість щодо залучення інвестицій.

Запропоновані у роботі підходи до побудови спільної інноваційної стратегії України з Європейським Союзом дозволять розпочати інтегрування з регіонального рівня за

рахунок транскордонної кластеризації економіки, вдало поєднати потенціал України у галузі ІКТ та міжнародний досвід, а також реструктурувати потоки капіталів у розвиток інновацій.

1.1. Глобалізаційні змін та виклики XXI ст.

Основними зрушеннями у XXI ст. стали процеси глобалізації та неолібералізації світової і більшості національних економік, зокрема української, а разом з тим і відсутність альтернативи сталому економічному розвитку; нарощування в світі темпів технологічного прогресу, перехід національних економік на вищий технологічний рівень; висока мобільність працездатного населення та, як результат, збільшення міграційних потоків.

Інтеграційні зміни, автоматизація багатьох процесів та безперешкодне долання кордонів інформацією пояснюють природу умов, за яких конкуренція між країнами починає відбуватись вже не за сировинну базу, а за володіння знаннями, інформацією, новими розробками, потужністю соціального капіталу⁴.

Ера інформаційного суспільства визнає сектор інформаційно-комунікаційних технологій одним із найбільш динамічних та перспективних в інноваційному підході, що вдало поєднує телекомунікаційні та інформаційні послуги, виробництво засобів інформаційних технологій та телекомунікацій, програмних засобів і електронних інформаційних ресурсів⁵. Галузь ІКТ охоплює різні напрями, серед яких можна виділити вдосконалення обчислювальної техніки, комп'ютерні системи та технології, розвиток інфраструктур, розробка програмного забезпечення та управління даними, цифрову техніку, інтернет-безпеку, інновації в освіті, технологіях та наукових дисциплінах, електронний уряд.

Концепції інноваційного розвитку представлені в економіці екзогенними моделями росту, що також відомі як нео-класичні моделі. Найвідомішими з-поміж них є модель Солоу⁶, макро-динамічна модель П. Ромера⁷, які доводять, що інновації та технології мають позитивний вплив на зростання ВВП, залучаючи прямі іноземні інвестиції, збільшуючи роль людського, інтелектуального капіталу.

Яскравим прикладом останніх років слугують успіхи «Азійських Тигрів», що, демонструючи динамічний економічний розвиток, змогли перетворитися з відсталих на передові країни Азії, використовуючи наукомісткі галузі високих технологій за сприяння виваженої економічної політики урядів та допомоги розвинених країн.

В Європейському Союзі галузь ІКТ становить 5,3% ВВП, що робить його світовим лідером у розвитку цифрової економіки. Стратегія розвитку «Європа-2020» чітко закріплює ролі інновацій у досягненні економічного та соціального благополуччя⁸.

На жаль, розвиток цієї важливої галузі в Україні не може конкурувати на міжнародному ринку. Інноваційна продукція в нашій країні не перевищує 1%. Такий само показник для Фінляндії становить більш ніж 30%, Італії, Португалії, Іспанії – 10-20%⁹. Найважливішою рисою інформаційного суспільства є можливість оперативного й безперешкодного доступу до інформації, підвищення ефективності інформаційних процесів. Це забезпечують сучасні засоби ІКТ, які швидко прогресують. Проте стан їх упровадження та розвиток в Україні помітно відстає.

Попри те, що Україна є однією з найбагатших країн світу на природні ресурси, їх використання в національній економіці є вкрай нераціональним. За економічним та науковим потенціалом Україна входить до першої п'ятірки країн Європи, а за ефективністю його використання замикає першу сотню країн світу¹⁰. Надмірне експортування сировини і продукції, враховуючи низький рівень доданої вартості, викликають негативні економічні та екологічні наслідки: забруднюється навколишнє середовище, зростають техногенні загрози.

У поєднанні з кліматичними змінами такий перебіг подій має неодмінно вплинути на вибір державних рішень стосовно забезпечення ефективного сталого економічного розвитку країни, розвитку нових знань, високих технологій та інновацій.

Як показали наслідки світової фінансової кризи, зростаюча залежність національних економік від зовнішніх факторів, обмеженість і висока вартість енергетичних ресурсів, необхідність раціонального використання сировинної бази і робочої сили слугують достатнім стимулом для використання інновацій задля підвищення потенціалу віддачі від наявних у країні та імпортованих з-за її меж ресурсів, переходу вітчизняної економіки до стандартів економічно безпечного виробництва і споживання з метою забезпечення сталого економічного розвитку.

4 Основи стійкого розвитку: Навч. посібник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г.Мельника. - Суми: ВТД "Університетська книга", 2005. - 654 с.

5 <http://www.eeca-ict.eu> - EU-Eastern Europe and Central Asia (EECA) Gateway on Information and Communication Technologies (ICT) research and development.

6 Solow, Robert M. (1957). "Technical Change and the Aggregate Production Function". *Review of Economics and Statistics* 3 (3): 312–320. doi:10.2307/1926047. <http://www.jstor.org/pss/1926047>.

7 Romer P. Endogenous Technological Change // *J. of Polit. Econ.* October. Vol. 985. - № 2. - 1990.

8 www.eito.com - European Information and Technology.

9 <http://www.itu.int> - International Telecommunication Union.

10 Алимов О., Ємченко В. Промисловий потенціал України: напрямки ефективного розвитку // *Економічний часопис* - XXI. - 2003. - № 6. - С. 28-32.

1.2. Стан розвитку інновацій та ІКТ в Україні

Інноваційний розвиток в економіці України не набув вагомих масштабів. Державна політика стимулювання інноваційної діяльності та надання пільг підприємствам, що впроваджують чи проводять НДДКР, фактично відсутня, натомість поширена практика копіювання інновацій. Наукоємність промислового виробництва перебуває на дуже низькому рівні. Зростання ВВП України за рахунок запровадження нових технологій оцінюється у 0,7-1%. Розвиток гальмують неврегульованість питань комерціалізації та подальше введення в обіг результатів інтелектуальної діяльності.

За міжнародними рейтингами розвитку інновацій та ІКТ Україна посідає наступні позиції¹¹:

- Готовність електронного уряду (E-government Readiness) – 41 місце (2008 р.) та 41 місце (2009 р.) серед 192 держав у рейтингу;
- Готовність Мережі (The Networked Readiness) – 70 місце (2008 р.) та 62 місце (2009 р.) серед 134 держав у рейтингу;
- Конкурентоспроможність ІТ-індустрії (IT Industry Competitiveness) – 56 місце (2008 р.) та 57 місце (2009 р.) серед 66 держав у рейтингу;
- Індекс розвитку ІКТ (The ICT Development Index) – 51 місце (2008 р.) серед 154 держав у рейтингу.

Незважаючи на численні труднощі, можна виокремити позитивні тенденції у розвитку процесу інформатизації та формування основ інноваційного становлення, а саме: якісний перехід від створення нормативно-правової бази, що регулює загальні питання інформатизації, до створення нормативно-правової бази, яка нормує напрями інформатизації. Відбувається також збільшення кількості послуг, які надаються органами державної влади населенню та бізнесу з використанням веб-мереж. Окрім цього, спостерігається поступовий перехід до автоматизації робочих місць та побудови інформаційно-аналітичних систем, збільшення обсягу інформаційних ресурсів, які створюються та накопичуються.

Важливим також є створення міжгалузевих інформаційних систем та інформаційних систем загальнодержавного значення, а також перехід від використання для доступу до мережі Інтернет каналів зв'язку з низькою пропускну здатністю до використання широкополосних каналів зв'язку; розроблення груп стандартів та технічних регламентів, які забезпечують єдині правила та норми побудови систем у певних напрямках інформатизації.

Доцільно зазначити, що Україна володіє значним науково-технічним потенціалом у галузі ІКТ:

1	кількість наукових установ НАНУ	18
2	чисельність наукових співробітників	1,1 тис.
	з них: - кандидатів наук	430
	- докторів наук	132
3	кількість підприємств	13,1 тис.
4	чисельність працюючих	480 тис.

Стосовно співпраці з ЄС в інноваційному аспекті слід виділити позитивні тенденції у рамках співпраці українських установ та підприємств, що брали участь у рамкових програмах ЄС за пріоритетом ІКТ та отримали таку підтримку¹²:

- Шоста Рамкова програма (РП6) – подано 75 проектів, підтримано ЄК – 9 проектів (200 тис. євро);
- Сьома Рамкова програма (РП7) – подано 28 проектів, підтримано ЄК – 4 проекти (4 млн євро).

Станом на 1 січня 2010 р. обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України з країн ЄС становив 31,4 млрд дол. США, тобто 78,3% загального обсягу інвестицій. Головними країнами-інвесторами, на які припадає понад 77% загального обсягу інвестицій з ЄС, є Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Австрія та Сполучене Королівство.

Найбільш помітними у сфері торгівлі послугами з ЄС залишається ІТ-сектор та outsourcing (закупівля із зовнішніх джерел; позаштатні працівники; зовнішні закупівлі; доручення певних функцій підряднику; виконання завдання або частини діяльності підрядником), обсяги яких, незважаючи на світову фінансову кризу, зросли на 2,9% у порівнянні з 2008 р.

2.1. Зовнішня політика та стратегія України у напрямі реалізації інноваційного розвитку

Зміни у зовнішній політиці України дали змогу значно швидше, ніж в інших країнах СНД закріпити на законодавчому рівні курс на науково-технологічне оновлення економіки. У прийнятому в 1991 році Законі України «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної політики» зазначається, що саме науково-технічний прогрес є головним фактором розвитку суспільства і проголошується, що «держава надає пріоритетну підтримку розвитку науки як визначального джерела економічного зростання». У пізніших редакціях ця теза зустрічається у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (1998 р.)¹³.

Реалізація поставлених цілей та моделювання інноваційної моделі розвитку економіки конкретизувались Постановою Верховної Ради України від 13.07.1999 р. № 916-XIV, що затвердила Концепцію

11 <http://www.oecd.org> - Organization for Economic Co-operation and Development.

12 <http://www.worldbank.org> - World Bank's report "ICT at a Glance".

13 <http://zakon.rada.gov.ua> - Верховна Рада України.

науково-технологічного та інноваційного розвитку України.

Стратегічне планування знаходить відображення у таких проектах:

- Національна стратегія розвитку «Україна-2015». Розробник: громадсько-політичне об'єднання «Український форум»;
- Стратегія економічного розвитку України до 2020 р. Розробник: Міністерство економіки України;
- Стратегія інноваційного розвитку України на 2009-2018 рр. та на період до 2039 р. Розробник: Державне агентство України з інвестицій та інновацій.
- Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів. Розробник: Комітет з питань науки і освіти Верховної Ради України.

Нормативна база інноваційного розвитку економіки України нараховує значну кількість документів^{14 15 16}, серед яких:

- Закони України: «Про інвестиційну діяльність» (№ 1560-XII від 18.09.1991); «Про наукову і науково-технічну діяльність» (№ 1977-XII від 13.12.1991); «Про наукову і науково-технічну експертизу» (№ 51/95-ВР від 10.02.1995); «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» (№ 991-XIV від 16.07.1999); «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (№ 2623-III від 11.07.2001); «Про інноваційну діяльність» (№ 40-IV від 04.07.2002); «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (№ 433-IV від 16.01.2003); «Про загальнодержавну комплексну програму розвитку високих технологій» (№ 1676-IV від 09.04.2004); «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (№ 143-V від 14.09.2006); «Про наукові парки» (№ 1563-VI від 25.06.2009);
- Постанова Верховної Ради України: «Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України» (№ 916-XIV від 13.07.1999);
- Розпорядження Кабінету Міністрів України: «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» (№ 680-р від 17.06.2009).

Орієнтація на інноваційний алгоритм розвитку у міжнародних відносинах знайшла своє відображення в Угоді про партнерство і співробітництво з Європейськими Співтовариством від 14.06.1994, яка набула чинності 01.03.1998, у Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженій Указом Президента України від 11.06.1998 № 615/1998, а також у

Стратегії економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 рр.», затвердженій Указом Президента України від 28.04.2004 № 493/2004.

2.2. Громадський сектор як важливий учасник процесу реалізації інноваційної політики

До процесу прийняття та розробки важливих пропозицій у сфері ІКТ долучається також громадський сектор. Проведення моніторингу та формулювання висновків громадської думки стосовно діяльності органів виконавчої влади є важливим елементом розвитку.

Багато неурядових організацій, асоціацій, дослідницьких бюро звертають свою увагу на розвиток ІКТ. Вагомі пропозиції лунають від Громадської ради з питань інформаційно-комунікаційних технологій, до складу якої входять: Асоціація операторів зв'язку «ТЕЛАС», Спілка кабельного телебачення України, Інтернет асоціація України (ІнаУ), Незалежна асоціація телерадіомовників (НАМ), Громадська організація «Цифровий Комітет», Індустріальний телевізійний комітет (ІТК), Всеукраїнська асоціація комп'ютерних клубів (БАКК), Асоціація мережевих телерадіомовників України (АМТРУ), Асоціація учасників ринку бездротових мереж передачі даних «Wireless Ukraine», Всеукраїнське об'єднання обласних організацій роботодавців у сфері телекомунікацій та інформаційних технологій, Комісія з питань науки і технологій УСПП, Асоціація «Інформаційні технології України», Асоціація підприємств інформаційних технологій України (АПІТУ), Консультативна рада з питань інформатизації при Верховній Раді України, Міжнародний фонд «Відродження», Міжнародна громадська організація «Інтерньюз Україна», Громадська організація «Інститут інформаційного суспільства», Громадська організація «Фонд «Інформаційне суспільство України»», ІТ-комітет та Телеком-комітет Американської торговельної палати в Україні, Телекомунікаційна палата України, Українська спілка ПІТ.Уа, Українська асоціація фахівців інформаційних технологій (УАФІТ), Громадська організація «Вікімедіа Україна».

З кожним роком громадський простір набирає дедалі більше сили у прийнятті рішень, вносячи свої пропозиції, зауваження та коментарі. Останнім важливим документом стала доповідь «Про невідкладні заходи щодо розвитку інформаційного суспільства в Україні» за результатами реалізації проекту «Настанови кандидатам у Президенти України»¹⁷.

14 <http://www.kmu.gov.ua> - Урядовий портал.

15 <http://kno.rada.gov.ua> - Комітет з питань науки і освіти.

16 <http://www.in.gov.ua> - Державне агентство України з інвестицій та розвитку.

17 <http://ict-forum.org.ua> - Громадська рада з питань інформаційно-комунікаційних технологій.

2.3. Помилки уряду

Незважаючи на чималу кількість документів та підзаконних актів в Україні, що сформували нормативно-правову базу, передбачена загальна орієнтація на інноваційний розвиток економіки та механізми реалізації не діють.

За радянських часів українські наукові та дослідницькі організації відігравали провідну роль, мали майже 20% експериментального устаткування та брали активну участь у НДДКР.

На жаль, на сьогодні інноваційна політика вбачається непослідовною та неефективною. У результаті Україна, як і раніше, відстає у конкурентоспроможності. Попри низку державних установ та консультативних органів управління, національна інноваційна система в Україні залишається фрагментарною, позаяк функція, відповідальність і фінансові зобов'язання різних державних органів чітко не визначені. Система постійно змінюється, особливо на найвищому рівні виконавчої влади.

Незначний рівень міжнародної співпраці, невиваженість державної політики в інноваційній сфері та відсутність стратегічного бачення перспектив розвитку галузі залишають Україну далеко позаду передових європейських країн у сфері інформаційних технологій.

У проекті Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки використання міжнародного чинника в інтересах інноваційного розвитку економіки України зводиться переважно лише до вдосконалення інвестиційної позиції України та структури торговельної співпраці, однак, поза увагою залишаються органічні складові макроекономічних, соціальних, політичних та інших сучасних процесів.

Україна повинна мати чітку стратегічну політику свого надійного позиціонування на глобальному та європейському рівнях, яка могла б кореспондувати зі змінами у світовій економіці. Правова неврегульованість, невідповідність між українською нормативно-правовою базою та європейським законодавством створюють системні перешкоди на шляху розбудови інформаційного суспільства. Таким чином, будуючи спільну з Європейським Союзом концепцію розвитку, доцільно дослідити прийняту у Брюсселі стратегію «Європа 2020: стратегія розумного, сталого та інклюзивного росту» (EUROPE 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth) від 3 березня 2010 р.¹⁸.

Визначення та активна реалізація пріоритетів інноваційного розвитку України мають сприяти зміцненню на світовому і європейському рівнях іміджу України як дер-

жави зі значним науковим і освітнім потенціалом, здатної створювати високотехнологічну продукцію. Успіх інноваційної політики України на глобальному ринку повинен визначатись не лише обсягами інвестицій, які вона отримує ззовні, а й з внутрішніх джерел для розвитку вітчизняного високотехнологічного виробництва, динамікою зростання частки високотехнологічного експорту, підвищенням зацікавленості зарубіжних компаній та висококваліфікованих спеціалістів співпрацювати з українськими підприємствами.

3.1. Проектування показників інноваційного розвитку та ІКТ

Економічна інтеграція України в майбутньому залежатиме як від ендогенних, так і екзогенних чинників. Однак для малої відкритої економіки набагато важливішим може стати вирішення власне внутрішніх суперечностей та забезпечення потреб, що перешкоджають процесу євроінтеграції.

Серед внутрішніх чинників слід назвати:

- консолідація політичної еліти щодо підтримки стабільності курсу євроінтеграції;
- підтримка освіти, науки та НДДКР;
- якісне зростання показників розвитку ІКТ;
- захист прав інтелектуальної власності;
- забезпечення ринкових механізмів функціонування економіки України, демократичності;
- створення привабливого інвестиційного клімату.

Існують різні підходи щодо прогнозного оцінювання інноваційного розвитку країн.

Дослідження, що проводились під час написання проекту «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» (підготовлена Комітетом Верховної Ради з питань науки і освіти, Центром досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України та ін.), базуються на розрахунках Європейського інноваційного табло (ЄІТ) – European Innovation Scoreboard (EIS)¹⁹, що дозволяють, на думку експертів ЄС, об'єктивно оцінити рівень науково-технічного розвитку країн.

Показники Європейського інноваційного табло чітко розподілено на вхідні (оцінюють ресурси наукової та інноваційної діяльності) та вихідні індикатори (відображають результативність наукових та науково-технічних робіт, інноваційної діяльності), що утворюють п'ять груп:

- 1) «вхідні» індикатори – рушійні сили інновацій: особи з вищою освітою в галузі технічних та природничих наук серед населення у віці 20-29 років; особи, котрі мають закінчену вищу освіту, серед населення у віці 25-64 роки; ступінь використання населенням Інтернету; особи, які

9 <http://ec.europa.eu> – European Commission.

19 <http://www.proinno-europe.eu> – Pro Inno Europe.

беруть участь у програмах підвищення кваліфікації (навчання) для населення у віці 25-64 роки; рівень освіти юнацтва (питома вага осіб у віці 20-24 роки, які мають як мінімум повну середню спеціальну освіту, серед населення відповідного віку);

2) «вхідні» індикатори – створення нових знань: витрати некомерційного сектору на НДДКР; витрати комерційного сектору на НДДКР; витрати на НДДКР у високотехнологічному та середньо-високотехнологічному секторах промисловості (відсоток загальних витрат на НДДКР у промисловості); підприємства, що отримують кошти на інноваційну діяльність з некомерційних джерел (відсоток загальної кількості як інноваційних, так і не інноваційних підприємств);

3) «вхідні» індикатори – інновації та підприємництво: малі та середні компанії, що займаються інноваціями для власних потреб (відсоток загальної кількості МСК); малі та середні компанії, що беруть участь у спільних інноваційних проектах у промисловості (відсоток загальної кількості МСК); витрати на інноваційну діяльність (відсоток у загальному товарообороті); венчурний капітал, призначений на фінансування ранніх стадій роботи компаній (відсоток ВВП); витрати на інформаційні та комунікаційні технології (відсоток ВВП); малі та середні компанії, що використовують організаційні інновації (відсоток загальної кількості МСК);

4) «вихідні» індикатори – застосування: особи, зайняті у високотехнологічних сегментах сектору послуг (відсоток загальної кількості робочої сили); експорт високотехнологічної продукції (відсоток загального експорту); продаж нової продукції на ринку (відсоток загального товарообороту); продаж нової для фірми промислової продукції, але не нової на ринку (відсоток загального товарообороту); особи, зайняті у високотехнологічному та середньо-високотехнологічному секторах промисловості (відсоток загальної кількості робочої сили);

5) «вихідні» індикатори – інтелектуальна власність: патенти ЄС на 1 млн населення; патенти США на 1 млн населення; патенти «тріадних груп» на 1 млн населення; нові торгові марки ЄС на 1 млн населення; нові зразки промислового дизайну ЄС на 1 млн населення.

Для України основною проблемою є те, що не всі індикатори ЄІТ можна оцінити за допомогою наявної статистики, а інтерпретація окремих показників і методика їх розрахунків не завжди співпадають з міжнародними. Надто багато показників мають базуватись на основі експертних оцінок або додаткових розрахунків. Статистична інформація, представлена Державним комітетом статистики України у розділі «Наука та інновації», є недостатньою, відсутні комплексні індикатори науково-технічного та інноваційного розвитку.

При розрахунках ІКТ значних ускладнень можна уникнути, якщо використовувати практику світових розрахунків, базу даних Міжнародного телекомунікаційно-

го союзу (International Telecommunication Union) та індексу розвитку ІКТ (ICT Developing Index).

Таким чином, вдається поєднати сумарний показник України та провести окремо дослідження з вивчення таких складових: інфраструктура та ступінь доступу ІКТ, використання ІКТ, навички та вміння, що дозволяють ефективно використовувати ІКТ.

1) Інфраструктура та ступінь доступу ІКТ (на 100 жителів), що включає в себе:

- фіксовані телефонні лінії;
- мобільний стільниковий зв'язок;
- міжнародні широкополосні канали Інтернет зв'язку (кілобіт/секунду);
- частка домогосподарств з Інтернет підключенням;
- частка домашніх господарств з доступом до Інтернету вдома.

2) Використання ІКТ (на 100 жителів) – індивідуально та у сфері бізнесу, домогосподарствами:

- користувачі Інтернету;
- користувачі широкополосного каналу Інтернет зв'язку;
- користувачі мобільного широкополосного каналу мобільного зв'язку;

3) Навички та вміння, що дозволяють ефективно використовувати ІКТ.

Показники розвитку інфраструктури та ступеня доступу до них та показники використання ІКТ дають змогу кластеризувати Україну та країни ЄС-27 для порівняння відповідних можливостей та пошуку потенційних партнерів, використовуючи статистичний пакет STATISTICA, відстань між об'єктами за принципом «ближнього сусіда» та метрику звичайної евклідової відстані.

Згідно з дослідженнями можна сказати, що потенціал України для співпраці з країнами ЄС має позитивну тенденцію:

У 2000 р. найближче кореспондуючи з Болгарією та Литвою, Україна знаходилась у кластері разом із Німеччиною, Італією, Грецією, Португалією, Іспанією, Фінляндією, Кіпром, Естонією, Угорщиною, Латвією, Литвою, Мальтою, Польщею, Словаччиною, Словенією, Болгарією, Румунією та Росією.

У 2008 р. найближче кореспондуючи з Латвією, Польщею, Кіпром та Росією, Україна опиняється у кластері з Люксембургом, Грецією, Португалією, Іспанією, Фінляндією, Кіпром, Чеською республікою, Естонією, Угорщиною, Латвією, Литвою, Мальтою, Польщею, Словаччиною, Словенією, Болгарією, Румунією та Росією.

Включення в розрахунки не лише країн ЄС-27, а й Росії дозволяє додавати у сценарій розвиток співпраці України зі «східним вектором», однак ураховуючи те, що Росія не зможе забезпечити українські дослідження фінансуванням, подібним до Рамкових програм ЄС, більш вірогідною залишається побудова спільної стратегії з Європейським Союзом.

За таких обставин пріоритетним є пошук співпраці з провідними країнами ЄС, наприклад Німеччиною, що вважається беззаперечним лідером у експорті та імпорті інноваційної продукції, а також витрачає чимало коштів для фінансування НДДКР.

Дослідження, проведені для України та Німеччини за допомоги Індексу добробуту (Legatum Prosperity Index)²⁰, демонструють значні дисбаланси розвитку. Таким чином, порівнюючи рівень освіти, соціальний капітал та інноваційний розвиток підприємництва, для України можна виділити таке ранжування:

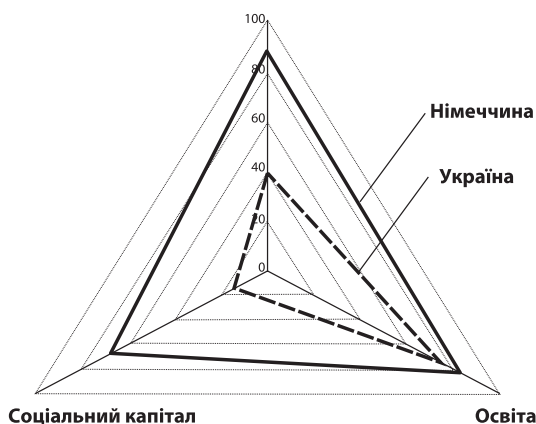
- Рівень освіти – 32 місце у світі;
- Соціальний капітал – 89 місце;
- Підприємництво та інноваційний розвиток – 59 місце.

Загалом відсутність якісної інфраструктури, обмежений доступ до комп'ютерів не сприяє розвитку технологічного сектору України. А порівняно високий рівень освіти не впливає на збільшення інших якісних показників.

Для Німеччини подібні показники становлять:

- Рівень освіти – 19 місце у світі;
- Соціальний капітал – 19 місце;
- Підприємництво та інноваційний розвиток – 8 місце.

Підприємництво та інноваційний розвиток

Оцінюючи перспективи України, зростання показників індексу розвитку ІКТ та позитивна кореляція з країнами-ЄС дає досить оптимістичні прогнози. Окрім цього, на світовому рівні помічено тенденцію до більш швидкого рівня розвитку показників ІКТ у країнах, що розвиваються (38,2%), ніж у вже розвинутих країнах (36,1%)²¹.

3.2. Сценарії розвитку у 2020 році

Не беручи до уваги можливість виникнення природних катаклізмів, міжрегіональних воєн, шокових ситуацій, а також криз у політичних та економічних систе-

мах важливих країн-гравців на міжнародній арені, можна розглянути трендові значення, спрогнозувати розвиток інноваційної складової та обґрунтувати три варіанти сценарію:

1. «Кам'яний вік»

ЄС втрачає зацікавленість у співпраці з Україною в галузі інновацій та ІКТ через політичну нестабільність та незадовільний стан показників соціально-економічного та інноваційного розвитку. Україна продовжує вести експортно-орієнтовану сировинну політику, спостерігається високий рівень ресурсо- та енергомісткості кінцевої української продукції. Відбувається посилення залежності національної економіки від зовнішньоторгівельної кон'юнктури внаслідок нерозвиненості внутрішнього ринку.

Як результат різко скорочується приплив інвестицій на розвиток інновацій, торговельна співпраця у галузі ІКТ відсутня. Україна змінює зовнішньополітичний вектор у пошуках нового стратегічного партнера.

Держава не може забезпечити розвиток національного ринку інновацій, у результаті чого потенційні галузі завмирають і пригальмовують свій розвиток або ж взагалі зникають.

Через відсутність фінансування НДДКР нових інноваційних розробок в Україні не відбувається, переважає запозичення технологій із-за кордону. Прослідковується занепад науково-технічного потенціалу в галузі ІКТ та науково-технічної бази.

Серед населення скорочується кількість осіб з вищою освітою у галузі технічних та природничих наук, а також осіб, зайнятих у високотехнологічних секторах економіки, характерний процес «втечі мізків» найбільш талановитих фахівців за кордон.

2. «Інноваційне недбальство»

Україна відстає за міжнародними рейтингами розвитку інновацій та ІКТ. Вона продовжує бути учасником європейських програм обміну щодо підвищення мобільності науковців та розвитку НДДКР, однак кількість заявок на проекти міжнародної співпраці у галузі ІКТ скорочується, Україна – слабкий та ненадійний партнер.

Держава не приділяє належної уваги інноваційній галузі, що зумовлює її розвиток не «за допомогою» державної підтримки, а радше «всупереч» їй – виключно на базі активних осередків. Приватний бізнес проводить операції у тіньовому секторі через недосконалість політичних інструментів, що гальмують процес нарощення технологічного потенціалу (ліцензування імпорту, контроль за цінами, складні кредитні схеми, напружений податковий режим, протекціоністські заходи у сфері тарифів чи квот, оподаткування імпортоємних засобів виробництва і напівфабрикатів). Офіційно впроваджувати новинки або виділяти кошти на проведення

20 <http://www.prosperity.com> - the 2009 Legatum Prosperity Index.

21 <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> - European Commission, Eurostat.

НДДКР не можуть собі дозволити малі та середні компанії.

Послуги ІКТ залишаються дорогими для населення. Потенціал України у галузі інновацій залишається тільки в паперовому вигляді, не знаходячи відображення у впровадженні інновацій у виробництві та патентуванні.

3. «Іділія»

Розвиток відносин Україна – ЄС та побудова спільної стратегії у інноваційному розвитку відбувається за допомоги гармонізації норм законодавства та стандартів Україна – ЄС, створення привабливого інвестиційного клімату, налагодження торговельної співпраці, політичної стабільності та довіри. Характерним стає включення України в глобальний науково-технологічний розвиток через здійснення скоординованої політики.

Одночасно зі збільшенням показників у сфері зовнішньої торгівлі високотехнологічною продукцією та технологіями, здійснюється масштабне залучення фінансових і кадрових ресурсів у технологічний розвиток економіки.

Серед ендогенних чинників розвитку переважають реалізація державної політики щодо підвищення конкурентоспроможності, прискорення розробки та впровадження передових технологій, а також їх трансферу на ліцензійних умовах під контролем держави.

Витрати комерційного та некомерційного секторів на НДДКР постійно зростають. Значного розвитку отримує сектор інформаційно-комунікаційних технологій: інфраструктура, ступінь доступу, а також використання. Зі збільшенням навичок та вмінь ефективно використовувати ІКТ, позитивних змін зазнають права інтелектуальної власності.

З-поміж населення збільшується кількість осіб з вищою освітою у галузі технічних та природничих наук, а також осіб зайнятих у високотехнологічних секторах економіки.

Внутрішній розвиток забезпечує кластерне поєднання «наука-бізнес-влада», таким чином, інновації отримують підтримку від НГО, підприємств (малі та середні компанії) а також держави. Регіональний підхід дає змогу функціонувати транскордонним кластерам.

У всіх трьох сценаріях простежуються чіткі можливості для політичної влади мінімізувати витрати та пов'язані з цим ризики, оптимізувати виробництво та максимально використати потенціал України для реалізації спільної стратегії з ЄС.

4.1. Висновки та рекомендації щодо довго- та короткострокових перспектив на шляху до побудови спільної інноваційної стратегії

Рекомендації щодо побудови слід розглядати відповідно до їх часової активності.

Короткострокова перспектива – макроекономічна стабілізація та подолання наслідків світової фінансової кризи, відновлення економічного зростання.

Середньострокова – забезпечення умов для внутрішнього розвитку інноваційних потужностей, формування сталого розвитку на національному рівні.

Довгострокова – міжнародна співпраця, утворення транскордонних кластерів із залученням громадського сектору, науки та бізнесу.

Україна має можливість брати участь у багатьох міжнародних відкритих програмах. Однак аспект міжнародної співпраці України у галузі інноваційного розвитку і дотепер посідає незначне місце. Тому, підбиваючи підсумки, слід наголосити на тому, що:

- необхідно провести аналіз існуючих програм та заручитись фінансовою підтримкою держави щодо їх часткового фінансування, зокрема, шляхом включення коштів до «захищених» статей бюджету, а відповідні трансфери не повинні обкладатися податками як у виробничій діяльності;
- впорядкувати нормативно-правову базу та розробити перелік наукових об'єктів, що можуть бути використані у міжнародних проектах;
- переорієнтувати зовнішньоекономічну діяльність України на високотехнологічний експорт і скоротити частку продажу за кордон сировинних ресурсів. Політика держави щодо стимулювання експорту високотехнологічної продукції має бути більш активною та цілеспрямованою;
- проблеми захисту інтелектуальної власності мають вирішуватися за зразками дотримання міжнародних угод у цій галузі. Їх вирішення пов'язане переважно з труднощами впровадження основних положень законодавчих актів у дію, а також браком коштів. Основним напрямом удосконалення має стати підтримка державою патентування та впровадження механізмів захисту інтелектуальної власності.

На сьогодні існує багато розробок від українських вчених та дослідників як може виглядати національна інноваційна стратегія, проте відсутніми залишаються чіткі пропозиції щодо впровадження міжнародних аспектів співпраці та методології формування та подальшого функціонування спільних кроків Україна-ЄС.

Групуючи основні рекомендації, можна виділити:

1. Структурні реформи на шляху розвитку інформаційного суспільства, системні завдання. Не можна розривати структурний зв'язок у сфері соціально-економічного життя країни: державне управління та мікроекономіка мають корелюватись з розвитком освіти, культури, демократичних цінностей у суспільстві, охорони здоров'я. Важлива увага має приділятися використанню ІКТ у кожній з цих сфер.
2. Удосконалення нормативно-правової та нормативно-технічної баз розвитку інформаційного суспільства через

кодифікацію існуючого інформаційного законодавства та прийняття таких законопроектів, що гармонізували б з вже існуючими законами міжнародного права.

3. Забезпечення ринкових відносин та прозоре регулювання, залучення значного обсягу інвестицій.

4. Податкова та митна політика потребує змін, зокрема, зниження тарифів та послаблення нетарифних бар'єрів для продукції у сфері ІКТ, що не виробляється в Україні. Доцільно ввести тимчасовий режим податкових пільг і канікул для індустрії ІКТ (наприклад, як у Ірландії чи Індії).

5. Змін також потребують форми і методи державного регулювання та управління індустрією ІКТ: макроекономічне управління.

4.2. Транскордонна кластеризація як механізм досягнення завдань

Формування нової моделі євроінтеграційної стратегії України в рамках Політики добросусідства та Східного Партнерства можна досягнути за допомоги транскордонної кластеризації. Важливість цього процесу полягає у тому, що спільна декларація Паризького самміту східного партнерства передбачає доцільність та необхідність формування горизонтальних зв'язків між країнами-сусідами та ЄС, політичного діалогу та інтеграції.

22 липня 2007 р. запроваджено державну стратегію регіонального розвитку на період до 2015 р., що визнає умови підвищення конкуренто-спроможності регіонів, забезпечуючи їх сталий розвиток на сучасній технологічній основі. Досі в Україні відсутній регіональний підхід у міжнародному векторі, а саме: мережі регіональних центрів інноваційного розвитку.

Усвідомлюючи необхідність залучення закордонного досвіду для досягнення поставлених цілей, та враховуючи малу імовірність стрімкого євроінтеграційного розвитку, важливо зрозуміти, яким чином можна започаткувати зміни. Згідно з теорією відомо російського вченого В. Полтеровича²² важливо знаходити проміжні інституції, що можуть допомогти швидкими та якісними змінами.

Створення нових виробничих систем (кластерів) є потужним інструментом для стимулювання регіонального розвитку, який може мати вплив через збільшення зайнятості населення, відрахувань у бюджеті різних рівнів, підвищення ступеня оплати праці, стійкості та конкурентоспроможності регіонального виробництва.

Створення єврорегіонів і кластерів має спільну базу реалізації, оскільки їх основою є загальний територіально-фінансово-економічний принцип.

Вітчизняний та зарубіжний досвід засвідчує ефективність транскордонної кластерної співпраці для вирі-

шення проблем соціально-економічного розвитку регіонів.

Одним з найбільш відомих транскордонних кластерів є біофармацевтичний кластер Біодолина, який було створено 1996р. у долині річки Верхній Рейн (територія Франції, Швейцарії та Німеччини). Близько 250 тис. осіб, або 10% загального населення цього регіону, зайняті у біофармацевтичній галузі, до складу якої входять відомі наукові установи (університети, дослідницькі центри, штаб-квартири відомих світових фармацевтичних компаній, як Новартіс, Рош, Сіба, філії великих фармацевтичних підприємств: Джонсон і Джонсон, Файзер, Санофі-Авентис). Не менш відомими також є «Долина Медікон» (територія на кордоні Данії та Швеції, навколо затоки Ересунн); Кластер біотехнологій (регіон Орезунд, Данія-Швеція); німецько-голландський транскордонний кластер (м. Твенте); німецько-голландська мережа регіональних кластерів постачальників, технічних агентств та інноваційних установ навколо транснаціональних корпорацій Оссе і Nedcar (м. Венло), «Долина Доммель» (Бельгія та Нідерланди) тощо.

Згідно з напрацюваннями проекту Концепції Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів в Україні 19 із 25 регіонів є прикордонними, сукупна площа яких становить близько 77% усієї державної території. Це надає вагомих підстав для виокремлення діяльності у сфері творення транскордонних кластерів та включення їх потенціалу у міжнародних економічних відносинах.

Кластерний принцип інтеграції забезпечує поєднання інтелектуального продукту, технологій та фінансових ресурсів²³. Об'єднання зусиль України та ЄС на шляху до побудови спільної інноваційної стратегії може відбуватися через залучення громадських організацій, науковців, установ та підприємств у рамкових програмах. Особливе місце слід виділити НГО (у галузі ІКТ в Україні їх нараховується більш ніж 20), як найбільш активним представникам громадської позиції та безпосереднім фасилітаторам процесу інтеграції. Для забезпечення фінансової сторони вирішення процесу кластеризації пропонується участь у рамкових програмах ЄС. Питання участі у них обговорюються в підкомітеті № 7 «Наука та технології, дослідження, освіта, культура, охорона здоров'я, інформаційне суспільство та медіа» Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС.

З-поміж можливих рамкових програм ЄС, в яких можуть брати участь українські організації, слід виділити:

- «Співпраці», «Можливості», «Люди» у 7-й рамко-

22 <http://www.pravda.ru/news/economics/30-06-2009/1015439-news-0>.

23 В.М. Полтерович «Проблема формирования национальной инновационной системы» - Экономика и математические методы. - 2009. - Том 45. - № 2. - С. 3-18.

24 Porter, M. E. 1998, Clusters and the new economics of competition, Harvard Business Review, Nov/Dec98. - Vol. 76 Issue 6. - p77.

вій програмі наукових досліджень та технологічного розвитку ЄС («Cooperation» Programme, «Capacities» Programme, «People» Programme – in the 7th Framework Programme for research & Technological Development);

- європейські технологічні платформи (European Technology Platforms (ETPs));
- міжнародні центри наук та технологій (International Sciences and Technology Centre (ISTC));
- програма Темпус (Tempus);
- програма Еразмус-Мундус (Erasmus-Mundus);
- схема прикордонної співпраці – політика Європейського добросусідства та партнерства (Cross-Border Cooperation (CBC) Scheme – European Neighborhood and Partnership Instrument (ENPI)).

Таким чином, утворення нових транскордонних регіональних вимірів з залученням громадського сектору, бізнесу, науки та влади в інтеграційних процесах Україна – ЄС допоможуть вигідно провести трансфер знань та навичок, залучити нові інвестиції, вийти на новий якісний рівень співпраці та гарантувати інноваційний розвиток. Забезпечення функціонування такої економічної моделі у рамках налагодження основ стратегічного партнерства між Україною та ЄС мають відбуватись за підтримки рамкових програм співпраці Україна – ЄС та національних програм інвестиційно-інноваційного розвитку.

Список використаних джерел:

Східне партнерство. Комунікація Європейської Комісії до Європейського парламенту і Ради, COM (2008) 823 остат. – Брюссель, 3 грудня 2008. – Ч. 1.

<http://www.ukrstat.gov.ua> – Державний комітет статистики України: «Стан зовнішньоекономічних відносин з країнами Європейського Союзу у 2009 році».

Шевчук В.О., Черкас Н.І. Євроінтеграція і якість економічного зростання // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Вип. 66 (1). – К.: КНУ імені Тараса Шевченка; Інститут міжнародних відносин, 2007. – С. 15-23.

Основи стійкого розвитку: Навч. посібник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г.Мельника. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 654 с.

<http://www.eeca-ict.eu> – EU-Eastern Europe and Central Asia (EECA) Gateway on Information and Communication Technologies (ICT) research and development.

Solow, Robert M. (1957). "Technical Change and the Aggregate Production Function". *Review of Economics and Statistics* 3 (3): 312-пи 320. doi:10.2307/1926047. <http://www.jstor.org/pss/1926047>.

Romer P. Endogenous Technological Change // *J. of Polit. Econ.* October. Vol. 985. № 2, 1990.

www.eito.com – European Information and Technology.

<http://www.itu.int> - International Telecommunication Union.

Алимов О., Ємченко В. Промисловий потенціал України: напрямив ефективного розвитку // *Економічний часопис* – XXI. – 2003. – № 6. – С. 28-32.

<http://www.oecd.org> – Organization for Economic Co-operation and Development.

<http://www.worldbank.org> – World Bank's report «ICT at a Glance».

<http://zakon.rada.gov.ua> – Верховна Рада України.

<http://www.kmu.gov.ua> – Урядовий портал.

<http://kno.rada.gov.ua> – Комітет з питань науки і освіти.

<http://www.in.gov.ua> – Державне агентство України з інвестицій та розвитку.

<http://ict-forum.org.ua> – Громадська рада з питань інформаційно-комунікаційних технологій.

<http://ec.europa.eu> – European Commission.

<http://www.proinno-europe.eu> – Pro Inno Europe.

<http://www.prosperity.com> – the 2009 Legatum Prosperity Index.

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu> – European Commission, Eurostat.

www.cstei.lviv.ua – Lviv Centre of Scientific, Technical and Economic Information.

В.М.Полтерович «Проблема формирования национальной инновационной системы» – *Экономика и математические методы*. – 2009. – том 45. – № 2. – С. 3-18.

Porter, M. E. 1998, Clusters and the new economics of competition, *Harvard Business Review*, Nov/Dec98. – Vol. 76 Issue 6. – p77.

Compass 2020

Україна у міжнародних відносинах Цілі, інструменти, перспективи

Дане дослідження підготовлене в рамках проекту «Компас», започаткованого регіональним представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта у співпраці з Інститутом зовнішньої політики з метою підтримки України у виробленні послідовної зовнішньополітичної стратегії та сприяння молодим експертам у цій сфері.

Український «Компас» є спадкоємцем подібного проекту, який був організований Фондом у 2007 році в Німеччині. В результаті його успішної реалізації були підготовлені сценарії розвитку подій у різноманітних сферах зовнішньої політики Німеччини, які в подальшому мали резонанс серед осіб, що приймають рішення у сфері зовнішньої політики.

Дослідження ґрунтується на методології побудови сценаріїв як засобу стратегічного планування. В якості часових меж визначено 2010-2020 роки. У 4 розділах автор представляє загальний огляд ситуації, позиції ключових гравців зовнішньополітичної арени, аналіз політики України у досліджуваній сфері, а також пропонує альтернативні сценарії розвитку ситуації у регіонах та можливі шляхи досягнення позитивних зрушень у досліджуваному напрямку.

Любов Артеменко – студентка магістратури Львівської комерційної академії, спеціальність Міжнародні економічні відносини. Співзасновник молодіжної ініціативи «Youth of the Nation», член редакційної колегії міжнародного молодіжного проекту «Youth Eastern Partnership», член ВГО «Українська асоціація економістів-міжнародників», очолює Львівську студентську гілку.

Фонд ім. Фрідріха Еберта
Представництво в Україні

вул. Пушкінська, 34,
01004, Київ,
Україна
тел.: 044-234-00-38
факс: 044-451-40-31
mail@fes.kiev.ua
www.fes.kiev.ua

Всі тексти доступні за
веб-адресою:
www.fes.kiev.ua

Погляди, висловлені в даній
публікації, не обов'язково
відображають погляди Фонду
ім. Фрідріха Еберта або
організації, де працює автор.